

ПРИЧА „ДНЕВНИКА“

Пецарош

Бојо Пижурица

- Читавог дана сам пецао и ништа. А код тебе, видим, пуна торба. Само се изврћу и копрцају. Како ти то успева?

- Природа се даје само оном ко је разуме до крајњих граница. Очигледно је да си нешто погрешно схватио. Као прво, видим да носиш сат. И себи и природи си почео да одређујеш време.

- Али, имам и чизме и добру опрему. Ту је и штап за брзу акцију, наперена мушица, танак најлон, лагана машиница. Кажу да имам и завидну технику.

- Да, то сигурно кажу они који имају завидно незнање. Ви када дођете из града мислите да је ово као у оним емисијама које гледате на телевизији. Као друго, имаш ту маркирану гардеробу. Ове рибе, за разлику од оних у граду, то не воле. Као треће, не видиш ширу слику. Ниси ни погледао врхове брда, дрвеће и цвеће. А они су у дослуху са рибама. Рибе препознају нијансе боја, дрхтаје ветрова и сенке дрвећа. Ово камење у реци сишло је са тих брда и носи тај поглед и сећање. Као четврто, лако ми си. Давно је речено – ако имаш велика очекивања, понеси малу торбу. Можда ниси знао, али река је живо биће. Рибе јој захваљују тако што је воле, поверавају своје животе и остављају потомство. Вода одлази али река остаје.

- Јесте, јесте, гледао сам емисије, али ти нешто стално мудрујеш а сигурно имаш неки тајни мамац, неку ларву, нимфу, неког овдашњег инсекта. Све то себично и љубоморно чуваш.

- Нема ту тајне, ни себичности, ни љубоморе. Да их има, ја бих одавно изгубио сваку способност. Ослободити се себичности и љубоморе, зар ту нема поста за читав један живот?

- Добро, добро, али ја сам се припремио, знао које рибе има у реци, шта узима, у које доба дана, по каквом времену, какве су боје мушица које падају по води, где су најбоља места на реци, не знам шта бих више.

- Видим да највише пецаш на брзацима, вировима и кривинама реке. Надаш се да ћеш да је ухватиш неспретну и у непакњи. Ниси схватио основну ствар да риба познаје реку много боље од тебе. А можда и људе. Ловиш у мутном а кажеш да имаш чисте намере.

- Ја волим природу и једва чекам да изађем из града на неки излет. Моја жена не воли када се дуго мотам по кући. Једино боравећи у природи, човек може да научи шта је то склад, спретност, вредноћа. Тако каже моја жена. Јутрос сам изашао јако рано, напољу смо били само ја и неке мачке. Моја жена не воли буку, стално је боли глава, нарочито увече. Шта ће јадница, баш јуче...

- Ево је! Код мене на штапу!

- Загризла је! Опет код тебе! Дај ми штап, ја да је извучем!

- Ево, преузми, пази, велика је.

- Дај! Опа! Како вуче! Како је снажна! Оде ка средини реке! Шта ћу сад?! Види, бацила се из воде! Јеси ли видео?!

- Не бој се, отпусти мало машиницу и полако повлачи.

- Јао, откачиће се! Учини нешто! Ау, колика је! Да загазим мало у воду?! Превише ми жуји ова машина! Да стегнем мало, а?! Ено, ено је тамо! Још само мало, јеси ли спремио мрежу?! Дај! Чекај да примотам! Ау, човече! Ево је, хајде, види јој стомак! Сад! Браво! Каква лепотица! Овакву ниси још видео! Види јој ове тачкице и пеге! Јој, нико ми неће веровати! Хајде да ме сликаш! Не бој се лепотице! Таааако! Браво! Види јој зубе! Ово ми је прва риба у животу! Жена ми неће веровати! Хвала ти до неба! Шта ћемо сад?! Извучи јој мушицу! Ти ћеш то спретније! Пооооо, браво! Хвала ти! Ја сам најсрећнији човек на свету!

- Браво, честитам, био си одличан.

- Јој, још ми срце лупа. Превише сам узбуђен и галамио сам. Моја жена не воли када неко галами. Знаш овако, када одем у природу, потпуно се занесем. Опет је ме ова река, ова шума, све ме ово опчине и онда почнем да сумњам.

- Нема потребе да сумњаш у себе, видиш како си био брз и спретан. Једино ти мало смирености не би фалило. Видиш, ипак има ту једна мала тајна. Пре забачаја треба да кажеш – Ево риба мамац, дођи ми у ранац. И да ујутро када кренеш истрљаш руке лимунуом. Тако почнеш да се стапаш са природом. Важно је да се никоме не јављаш. И да обучеш црвене гаће.

- Моја жена не воли црвене, више воли оне црне, припијене. И стално ме тера да се туширам јер, каже, смрдим на рибу, а ја рибу нисам видео годинама. Ја сам најистуширанији човек на свету.

- Немој у то да сумњаш, природа прихвата свакога, па ће и тебе.

- Не сумњам ја у то, него сумњам у моју жену. Чини ми се да када минем преко врата, она почне да се виђа са комшијом. Никада немам снаге да се изненада вратим. Кренем након неког времена пар корака назад, али се предомислим и наставим пут. То ми ствара nelaгоду и не могу да се скроз опустим и предам природи. Зато сам овако стресен и шпертљав. Тај немир сигурно осећају и рибе па беже од мене. Вероватно је све то плод мога умишљања јер је она добра жена, али богме и комшија је опасан мацан.

- Да ли понекад и он оде на пецање?

- Не, он иде у лов. Пун је фантастичних прича из лова, моја жена само трепће. Страшно је што ја немам шта да испричам. Најубудљивија прича коју сам јој испричао је да сам се оклизнуо са неког великог камена и треснуо у реку. При том сам уплашио неку паткицу и пар жаба. Њој је, сиротици, и то било смешно. Тада сам дошао кући сав мокар па ме она грдила. Комшија прича о медведима, вуковима, ветровима и дивојарцима, а ја о ларвама, глистама, мушицама, дрвосерима и мокрим гаћама.

- Занимљиво. А шта ти још радиш, чиме се бавиш када ниси пецарош?

- Ја сам оптичар. Чак и комшији бајдарим оптику на његовим снајперима. Помажем му да боље циља, а он изгледа нишани моју жену. Он на њу, јадницу, гледа као на трофеј. А шта ти мислиш, да можда и ја пређем на лов?

- Не, никако, држи се пецања. И следећи пут поведи жену! ■

ИНТЕРВЈУ: МАЈА ЕРДЕЉАНИН, СЛИКАРКА

Дневници су непредвидиво штиво

Јавност која прати уметност сликарке Маје Ердељанин (Нови Сад, 1971) није изненадила њена нова књига “24 x 30” коју је крајем прошле године објавила издавачка кућа “Агора” у едисији “Календар”. Ради се о аутофикцијском роману у форми дневника, у којем је главна јунакиња сликарка, уједно нараторка, која има 48 година, неколико година старијег момка и пса, а радња се дешава током једномесечног резиденцијалног боравка у атељеу у Улму. Као и њена изузетна изложба “Драги дневнике” организована у Музеју савремене уметности Војводине, тако је и овај роман преплетај жанрова: дневник, путопис, фикција... И велика прича о променама и сећањима. И визуелни дневнички записи су били димензија 24 x 30, а сада и истомени њен роман говори о томе шта све заиста чини наш дан и да смо, у суштини, сами способни да од сваког нашег дана направимо спектакл. Написана дивним стилуом, са реченицама које можете поново и поново читати, ови дневнички записи читаоца не остављају равнодушним и као и њене слике, непогрешиво измамљују питање: које су варнице ватромета у нашем сопственом дану?

● **И Ваша претходна књига, “Дег Дневник” била је роман у форми дневника. Колико су управо дневничке белешке форма кроз коју могу да се забележе, не само догађаји, већ све оно о чему мисли и како се осећа главна јунакиња?**

– За моју машту и опажања то је очито веома добра форма. Поготово што трпи све, чак и духове заглављене на тавану, неспремне да се мењају. У књизи “24 x 30” налази се и оно што није стало у кратке приче и слике са изложбе “Драги дневнике”, у записе о светским и мојим личним Данима свесности, које сам правила с намером да се и посматрач/читалац запита шта очекује од сопствене свакодневнице. Мојих 30 дана у Улму били су наоко обични, али самоћа је учинила да се окренем себи, размишљам о уметности, о животу, смрти, да се суочим са променама у себи и око себе. Поредеди стан у којем сам боравила у Улму са станом у којем сам живела неколико година у Кисачкој улици у Новом Саду, поредила сам и два града, два друштва, њихову историју, нашу тридесетогодишњу транзицију и њихов тридесетогодишњи рат у 17. веку, а пре свега друштвену свест, нашу балканску, страсну и деструктивну нарав и њихову конструктивно асертивну. Иако звучи као нека генетска или историјска разлика, у питању је само ствар опредељења. Асертивност као начин решавања конфликта и опхођења фасцинира ме, али ме истовремено поражава чињеница да се њој у западним земљама људи уче од малена, а код нас тек када се руке окрваве. Толико верујем да је у њој једина подношљива будућност, да сам се у књизи запитала може ли и ангажована уметност бити асертивна.

● **Овај роман као да је неодојив део целокупног Вашег стваралаштва. И Ваше дневничке слике пратили су дневнички записи. Сматрате ли тачном констатацијом да људи који пишу дневнике – живе два пута, једном док доживљавају, други пут док анализирају стварност?**

– И трећи пут, док сами постају конзументи свог дела и покушавају да сагледају своје доживљаје са дистанце. Дуго сам мислила да би требало да раздвојим два дара, слику и реч, да се определим за један од два, али схватила сам да су то језици којима имам привилегију да се изражавам, да су богатство као и сваки други језик, да су флуидни, мењају се по потреби. Фразе једног улазе у други уколико боље описују неки појам или појаву, па зашто се онда не би преплитали и ликовни и књижевни језик. Има

фото: Марија Црвени

толико начина да се међусобно подупиру: уметничке књиге, стрип, песничке слике, сликовити описи, дневници... Што не знам да кажем сликом, напишем. И обратно.

● **У једном тренутку Ваша јунакиња, тешећи пријатеље, пита се да ли да их подсети да су у животу “креативност и љубав најмоћније силе Универзума” уједно се питајући да ли ће они њој скренути пажњу на то да се треба чувати “умирања пре смрти, убијања животне радости”. Да ли сте и у роману желели да укажете на то да сваки човек треба да буде свестан шта заправо чини један наш дан, шта је нама појединачно заправо важно у дану?**

– Од малих ствари настају велике, океани се састоје од сићушних капи воде. У нама се свакога дана одвија борба између добра и зла, у нама, а не између нас и других. Опредељивање за добро или зло се чини свакодневно. Креативност и животну снагу убијају бес, туга, незадовољство, оно што зовемо негативним емоцијама. Ако се због њих оградимо од остатка света мислећи да нам је дужник, оне постају мутно сочиво кроз које посматрамо стварност. Немамо више шта да пружимо, губимо моћ стварања и постајемо исти као и силе које су нас повредиле или унизиле. За оне који ову битку изгубе, појмови као што су љубав, несебичност, саосећање, солидарност, и уопште моралне вредности и етика, постају појмови видљиви само кроз ружичасте наочаре, готово бесмислица. Моји пријатељи из књиге били су паралисани сопственом несрећом и осећајем немоћи, а правили су се да је све у реду.

● **Има ли краја, када сте Ви у питању, бележења дневничких записа, у било ком облику, визуелно или у књижевном смислу? Ако нема, колико су они Вама важни?**

– Још као клинка волела сам да се испричам у дневнику. Нисам ни данас сигурна да моје саговорнике увек занимају теме које ме окупирају, а осим тога потребно ми је време да ствари и доживљаје сагледам и прерадим, попут старог компјутера са превише отворених програма и табова. Понекад процес обраде траје дуже, али вреди га сачекати. Писање дневника је донекле преписивање живота. Најлепше у њему је то што је непредвидиво штиво.

Гордана Нонин

ПРЕДЛОГ ЗА ЧИТАЊЕ

Девојке са кључем око врата

Линдита Арапи
(Партизанска књига)

Истакнута представница савремене албанске књижевне сцене у овом роману осветљава одрастање у доба диктатуре Енвера Хоџе и судбине породица обележених „погрешним“ пореклом. Пратећи причу девојчице Љође Лемани, роман кроз њене очи сликава живот у репресивном систему, где су класна припадност и политичке одлуке одређивале судбине појединаца. Да би разумела своју изолованост, Лођа се из великог европског града враћа, не само у близину своје породице, у своје родно место, већ и кроз време, у своју прошлост. Љођа открива истине које су обележиле три генерације Албанки и биле дуго скриване, где „кључеви око врата“ девојка постају симбол затворених врата, тајни и немогућности бега. Критика за ову књигу каже да представља „интензивну, емотивну причу о идентитету, неправди и борби сопствени глас“.

У овој књизи једна од највећих клиничких ауторки у области трауме анализира сведочења 26 жена и 4 мушкарца који су преживели сексуално злостављање у детињству, сексуалну трговину, инцест, ратне трауме... Слушање и разговор са преживелима нуди алтернативну визију правде као исцељења и иновативан програм правде за жртве, али и заједнице која за почетак мора да призна да је учињено нешто погрешно. Траума није само индивидуална прича – опоравак је одговорност заједнице, а кључ исцељења је и обавезна друштвена подршка – заједница не сме да ћути, а правосудни систем не сме да изневери жртве трауме јер се штета тако само гомила. Важно питање у књизи је и шта са саучесништвом и ћутањем тихих очевидаца – пријатеља, рођака, комшија, али и институција?

Траума, истина и правда

Џудит Л. Херман
(Психополис)

ПОСТАПОКАЛИПТИЧКА ФИЛОЗОФИЈА

Међу звездама

Један Тенисонов стих, на који можда и не би обратили пажњу да га није осетио и препознао слепи библиотекар из Буенос Ајреса гласи: време лети усред ноћи. То је једна врло поетична идеја, то да цео свет спава, али у међувремену, коментарише Борхес, тиха река времена тече пољима, подрумима, простором, тече међу звездама.

Време је, (од)увек било онај ресурс који би на крају сваком човеку зафалио. Могао се учитати као купола која затвара живот код Симака у „Граду“, као замрзнуто време код поменутог библиотекара и његовог јунака Хладика док стоји пред стрељачким стројем, па време које тече уназад у „Убику“ и време које тече у паралелној стварности „Човека у високом дворцу“ Филипа К. Дика, заустављено време у урбаном миту о залеђеном Дизнију. Па још једна немогућа љубавна сторија у алтернативном свету Лемовог „Солариса“ где бива понуђена нова шанса трагичним љубавницима, па двојцу крај чувеног Фаулсоовог романа „Жена француског поручника“: дупло призивање потребног времена да би се прекрио жељени и замишљени литерарни – читај: животни – простор. Ништа ту не могу да помогну, нити су помогле, удице, мамци и мрвице хлеба које остављају ивица-марица, баш као што брату јунака у Аксјоновом роману „Звездана возна карта“ није помогла на време уочена улазница за вечност. Поента је опет у томе да је човеку најскупљи ресурс увек био и јесте време.

И тако никада више онај веселник, радознали и залутали путник неће нигде стићи и неће записати: Килрој је био овде. Није био, а неће ни бити. што би рекао наречени Борхес, онај похлепан, радозна, непредвидљиви Творитељ, „без другог закона осим непосредног уживања и равнодушности. (јер) прошао је разне земље и видео, на обема странама мора, градове људи и њихове палате“.

Ђорђе Писарев

ИЗ ПИШЧЕВЕ БЕЛЕЖНИЦЕ

О првим поглављима романа (2)

Гордана Влаховић

Реч о ауторки, нобеловки, Енглескињи, чији романи пролазе кроз разне стваралачке фазе (феминизам, научна фантастика, реалистички период) – о Дорис Лесинг. И о њена два романа, штампана код „Агоре“, а тематски некако везана, да им не можеш одолети. Први је роман Пето дете. Колико год био суморан, сјајно је написан. И, некако, увод је у узнемирујућу причу о породици као крхкој творевини, о роману Бен у свету. О сложености материнства, о непредвидности порода је реч.

О нетолеранцији различитости, ближњих и друштва у односу на јединку. О дужности, кривици и савести. О Бену, о коме Дороти, мајка Харијетина, Бенова бака, изјављује: „...нормалан за оно што јесте али није нормалан за оно што смо ми“. Треба дакле прочитати као увод Пето дете, у коме Бен изазива благо гзражање и притајени страх, а потом другу књигу о невољеном и неприхваћеном, које изазива самилост и трага за упориштем.

О чему говорим? У додиру са књигом, не тече све као реком низводно. Но причу савладаваш, без колебања, јер те гони знати-

жеља. И улазиш, упорно, било сведено или разуђено, браниш свој избор, ехо и тишину, свесно, вером „да магла не застре вид“ (Жарко Ђуровић)...

Рецимо, увод у велику причу, почињемо мадам Шерер, у Рату и миру, великог грофа Л. Н. Толстоја. Ана Павловна Шерер, у својој позивници љубазна је: изволите провести вече у моме салону, ако немате у изгледу нешто лепше. А ако вам се учини у први мах да су други изгледи повољнији, варате се. Јер вас Ана Шерер дочекује извезбаним осмехом искусне дворске даме, отменом конверзацијом на француском језику којом подстиче оне који ћуте, а удешава уљудну уздржаност код превише бучних. Обавештена је и брине о великим државним проблемима, али и вешто плете конце интрига око малих, личних и породичних (не)прилика својих гостију.

Улази у салон крем петроградске господе. Утицајни, лицемерни кнез Василије вешто прикрива досаду и живне само кад му Ана Шерер назначи могућност добре прилике за његовог несташног

сина Анатолија. Елен, лепотица, показује своје дражи не штедећи, опчињавајући неспретног Пјера, незаконитог сина грофа Безухова. Ту је и мала кнегиња Болконска. Салон се пуни. Велики отаџбински рат, тема неизоставна.

У салон последњи улази Он, најпожељнији, најмање приступачан, одмерена корака, хладна изрази, туробног погледа, леп, веома леп, кнез Андреја Болконски. И више вам и не пада на памет да оставите књигу. Јер нам велики Толстој припрема заплитање љубави и мржње, одбојности и кајања, храбрости, пркоса и поноса.

Треба сазнати како је прошла Лизи у наговештеној брачној бици, чије разлоге не разумем, а интуитивно осећа да губи. Да ли је добри Пјер одолео деколтеу Елене Курагине. Мора се из салона мадам Шерер продужити у Гола Брда, за малом кнегињом и лепим и гордим кнезом. Може се отпутовати до Москве у Поварску улицу, до чувене куће Ростових, те даље ка Кутузову, Аустерлицу, Наполеону. Салон мадам Шерер само отвара врата у безгранично разуђен свет у коме ће сваки читач наћи нешто за себе.

Првим поглављем отварају се друго, треће, и све до краја, и све док је живота. ■

КРИТИКА НЕДЕЉОМ

Жишка у снегу

„Мјесечина за понијети“, Ранко Павловић (Соларис, Нови Сад, 2024)

Пише: Сања Перић

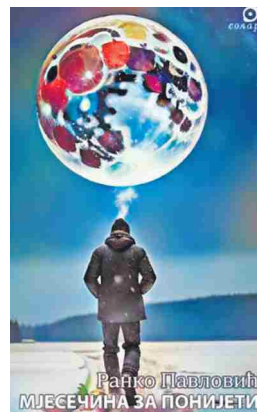
У ширем избору за награду „Београдски победник“, међу двадесет и осам од сто тридесет наслова, нашао се и кратки роман Ранка Павловића, објављен у издању новосадског Солариса. Ако је „кафа за понети“ симбол модерне ужурбаности, где се ужитак добија лако и конзумира успут, у пролазу, „мјесечина за понијети“ представља покушај да се чудесно и неухватљиво бар на трен спакује и понесе са собом. Такво је и „паковање“ густе лирске материје и наративних пламичака у форму романа. Мада се пробијање јунака кроз снежне наносе чини као немогућ и (уза)луд(ан) посао, његова упорност налик је на доследност писца да у романескним сметовима ипак остави трагове. Опасност од смрзавања стварна је и опипљива, али читалац не остаје залеђен у сликама, већ трага за жишком давно изгубљене минђуше – симболом тајног смисла Павловићевог приповедања.

Тајном је обележена и основна нит радње: где се запутио Верослав Ракита у својој застави и шта се дешава са његовом супругом Радмилом? Њена жеђ није само знак болести, већ дубље потребе и жеље која пркоси смрти, да неплодност старости буде замењена дететом, а вода у балонима месечином за понети. У прози Ранка Павловића неочекивано и немогуће преплетени су сетом једноставне, топле жеље, попут оне да се пронађе минђуша давне симпатије, изгубљена међу буковим трупцима у детињству.

Огољен као „изгубљени смисао живота“, овај губитак додирује и друге у књизи, од смрти вољене супруге, до губитка завичаја, онаког какав је био сачуван у памћењу. И као што се у аугу окованом ледом Ракитино тело „сасипа у прах“, тако се осипа и

прича, односно роман сам, у одблеске сећања на догађаје и људе. У овим анегдотама и карактерима епизодних ликова крију се, међутим, виртуозне скице романа. Народни Херој пред Краљевским домом, нага часна сестра у хотелској соби, литерарни кружоци у фабрици вијака и, најбоља, прича о Голубу Гаврану. Мада су хумор и иронија присутни од почетка књиге, комика апсурда долази до изражања при крају, када напетост снежне мистерије попушта, а сећања се смењују налик на брзе филмске кадрове. Причу о Гаврану, међутим, Павловић гради стрпљиво, због чега је карактеризација ликова на завидном нивоу. Смех делује попут рушења бране пред војничком строгашћу младожењиног оца, који и несуђеним сватовима командује: „Онај ко жели, може узети свадбене дарове које је донио, али прије тога мора платити шта је појео и попио“. Апсурд историје, с друге стране, обојен је горчином и цинизмом, упереним против „градитеља новог доба“, док се истовремено сведочи рушењу грађевина, светиња и стабала, али и урушавању друштва на „расјелини временских епоха“.

У таквом међупростору налази се и залеђена Ракитина застава, као реликвија једног времена и његових заблуда, мада сам писац не настоји разбити илузије, колико очински нежно подсмехнути се онима што верују у њих. Верослав је симбол једне другачије вере, у моћ приповедања и поезију у језику, због чега „речи које беже од свог писца“ најављују и наслов поглавља: „Хоће ли цивилизација побеђи од човека?“. Речи се Ранку Павловићу не отимају и не беже, али је романескна структура каткад попут сувишног талоба, који умањује бистрину и лакоћу протицања приче. Сама прича, ипак, подсећа на жишку у снегу, плам који тиња у свеопштој студени, претварајући дело Ранка Павловића у искру која пружа топлину и наговештај наде. ■

ГОЛИ И ОБУЧЕНИ: ПИСЦИ И МОДА

Сирене су међу нама

Пише: Љубица Арсић

Кафка је често помињао гимназијског наставника, господина Гшвинда, који је, читајући из *Илијаде* и *Одисеје*, понављао како је велика штета што мора да са ђацима ово наглас чита, јер они ништа не разумеју нити уопште могу да појме ово величанствено дело. Иако је презрење прожимало цело наставничково биће остављајући код дечака Кафке понижавајући утисак јачи од *Илијаде* и *Одисеје*, ове речи, заједно са прочитаним текстом великог Хомера, дубоко су утицале на Кафкино стваралаштво. Пишчев задатак тиче се ових наставничких речи: упорних покушаја да исприча неиспричиво и саопшти несоопштиво. Чини се да смо заиста осуђени да не можемо да схватимо, а у том измицању смисла лежи најважнија тајна књижевности. Ипак, гимназијско читање грчких епова деловало је на дечака Кафку па је одрасли писац приступио необичном тумачењу мита, не руководећи се историјском истином.

У сусрету са сиренама, Одисеј се, као давни претеча Захера Мазоха, не само конопцима привезао за катарку већ је воском запушио уши да би се заштитио од зле каролије. Он је, како то види Кафка, употребивши смицалицу против страсти завођења, од лукаве лисице постао преиспољна будала која једина тврди да су сирене ипак певале. Такву каролију није могуће спречити ужетом и воском па су сирене, разочаране јефтним триком, сигурно занемеле користећи против хероја тишину као најјаче оружје. Ко је луд да пева онима који не желе да слушају? Слух је изневерио и уступио место погледу. Одисеј је, ако је веровати Кафки, једино желео да види како сирене изгледају.

Кафка је волео филмове и често је ишао у биоскоп тако да у сцени Одисејевог сусрета са сиренама камера, попут лађе, клизи дуж хриди са заводницама, зауставља се на њиховом телу, затим на Одисејевим очима. Шта је видео Одисеј? Ево још једне сцене. Сирене су се тада, лепше него икад, вртеле и протезале, са канцама опуштеним по стењу, распустиле су и предале ветру дугу, златну и стравичну косу. Нису више хтеле да заводе већ да што дуже хватају свој одраз у Одисејевим очима. Сакривен иза варке, Одисеј их је победио презиром према њиховој заводничкој моћи повлачећи се безбедно ка Итаки, слично Кафки, који је оптерећен односом према женама, од њих непрестано бежао.

Од стене на Рајни, са које се оглашавала Хајнеова златнокоса Лорелај па до сликарских поза код Дантеа Габријела Росетија, Ђулија Аристида или Ренеа Магрита, сирене опстају не губећи популарност лепе заводнице. Оне се шепуре на модној писти у креацијама од склског материјала, најчешће тафта, броката, жерсеја, сомота, у шљокичастим хаљинама које пријањају уз тело лагано се ширећи од колена у стилизован риблиј реп. Скривене у драмама или Вагнеровој опери Танхој-

зер, у балету којим указују на сопствену болну жртву, да ради љубави реп замене ногама често израњављеним после заносне игре (Андерсенова Мала сирена), ова оличења кобне женствености настављају да заводе, чак у имену хотела или у козметичкој индустрији гламура. За све њих, попут књижевних сирена Изолде, Мадам Бовари или Ане Каренине, заједничко је устрептало стање распетости између страчне тежње да што више приђу људима и меланхоличне чежње за напуштеним тајанственим дубинама, светом који носе у себи и који не могу да остваре у људским просторствима.

Џојсов Одисеј, Леополд Блум, среће се са сиренама у бару хотела Ормонд, где су оне младе шанкерике, које кикотањем и врцањем добацавањем мушкарцима, израњају из дубина пишчевог асоцијативног текста и поново у њега урањају, заплускујући све око себе веселим пиштањем и заразним смехом.

Госпођица Кенеди је златноплаве косе са плавим цветком, ова друга, Лидија Дус је риђа. У хомеровском складу бакра (меди) и злата, обе келнерице, начечене на столицама и сандуцима иза хридина тезге, глате блузе од црног сатена, циликањем и добацавањем привлачећи пажњу мушкараца. Код једне, писац помиње „титраву ружу кастиљску на свиленастим сатенским грудима“, што је сигурно алузија на привлачно дрхтуруење груди или онај карактеристичан почетак споја облика наговештених у деколтеу. Госпођица Дус је прелпанула од излежавања на плажи, ништа необично за једну сирену. Окружена је светлуцавим чашама за бело и црно вино, једном шкољком у средини. Појављује се и омиљена боја сирена, какве су обично њихове очи: нечија тканина бледозеленкастог тона названог *Еау де Нил*, Вода Нила. Призор је употпуњен бисером и сребром, крљуштима сирена које се подсмевају даблинском Уликсу „водњикавих очију и слинаве носурде“, јер Блум је тупавко који не види даље од носа. Власи сирена свуда лелујају, чак их Стивен Дедалус прстима гура у своју лулу.

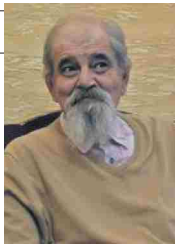
Распуштено понашање и неконтролисани кикот Џојсових госпођица потврђује Кафкину претпоставку да сирене можда и нису баш тако лепе, јер лепота, као што знамо, није нужно предуслов заводљивости. Наводећи писмо добијено од једне обожаватељке, Кафка за њен рукопис каже „да је леп колико и одвратан“ тврдећи да су и сирене тако певале. „Глупо је што мислимо како су хтеле да заводе. Пошто су имале канџе и јалову утробу, на сав глас су кукумавчиле, па је случајно њихова тужбалица испала тако лепа.“

Привлачност сирена можда лежи и у мушкарчевој намери да буде омамљен без личне одговорности, да буде усисан и одведен на дно. Бајколике приче не престају да заокупљају пажњу показујући да су сирене неуништивне, увек с препознатљивим имиџом који прати моду. Можда ће из виртуелног мора опет изронити нека спремна да покаже како, досађујући се међу анимацијама хоботница и саса, није заборавила на људе.

СЕЋАЊЕ: ДАНИЛО КИШ (22. ФЕБРУАР 1935 - 15. ОКТОБАР 1989)

Човек који је живео књижевност

Пише: Милан Р. Симић

Киш је писац који је зналачки истражио сложеност и природу самог постојања у контексту историјских догађаја. Његова дела се баве темама сећања и идентификације и јесу оно снажно и потврдно исказано како историја утиче на индивидуе, али и на колектив. Јер, примарне теме његових књига су рат, исељавања, прогони, страдања и смрт.

Познат је по својој прецизној и поетској употреби језика. У текстовима комбинује различите стилске елементе, укључујући реалистичке и експерименталне технике. Такође, и различите жанрове: есеј, причу, роман, што све изграђује сложене инвентивне структуре. Кишова проза је дубоко филозофска. У своје наративе, писац уноси филозофске размисли бавећи се питањима природе стварности, истине и морала. Отуда су његови ликови обележени унутрашњим конфликтима, тешком борбом са сопственом идентификацијом све осећајући последице историјских догађаја. Ти ликови, сложени и дубоко развијени, у потрази са смислом у хаотичном свету заправо представљају различите аспекте људског постојања. Наравно, у тим потрагама, унутрашње раскинуте личности, често су неуспешне. Тражени смисао за њих остаје далек недостижан циљ, у неку руку остаје њихов снажан коментар упућен поремећеној стварности.

Посебно, Киш се истине својом способношћу да комбинује личне и универзалне истине, као и умећем да пренесе дубоке емоције и размишљања о постојању. Кишова дела, као што су *Псалом 44* и *Гробница за Бориса Давидовича* биће да остављају и најјачи утисак на читаоце и подстићу на разматрање наших личних самопитања о смислу сопствених „гостовања на овом свету“. Његове дубоке и емотивне приче, лични и историјски наратив,

способност да интегрише своја искуства, као и искуства других у своја дела чини га јединственим у српској литератури и даје нам много одговора на она наша самопитања. Јер, његова способност да комбинује личне историје са ширим историјским контекстом пружа читаоцима дубље разумевање света. Зато ће Кишова дела остати увек актуелна и утицаће на долазеће генерације писаца. Јр, Кишове књиге представљају мост између традиционалне и модерне литературе, а његова разматрања о идентификацији у историји остају важна у контексту савременог друштва.

Сетимо се још неколико његових књига. *Енциклопедија мртвих* је посебно интересантна јер комбинује елементе фикције и историје, пружајући читаоцу увид у различите аспекте живота и смрти кроз призму разних ликова и прича. Збирка се састоји од девет новела, односно поглавља, у којима Киш обрађује тему смрти описујући околности и облике умирања од библијских времена наопако. Приметно је да су неке новеле инспирисане књижевним поступцима непоновљивог Борхеса, а опет, Киш вешто и од ове збирке чини „споменик књижевној разлици“ све истичући непоновљивост сваког бића, догађаја и мишљење да понављање не постоји, да слично није нити приближно исто. Догађаји? Колико само догађаја умире са смрћу једног јединог човека? Отуда и толико прича и никада, али никада нећемо моћи све да их испричамо. Због тога нити праве истине, а нема ни аутентичне историје човечанства. Не заборављамо и једну од најпознатијих књига Данила Киша *Час анатомије*, чувени полемички спис а који је проистекао из полемике коју је водио поводом своје књиге *Гробница за Бориса Давидовича*, али у којој не пише само о својим делима, већ и о политици и друштву. Једна од кључних књига наше модерне књижевности.

Можемо, дакле, закључити: Кишова стваралаштво је богато и свестрано, један је од најзначајнијих српских, али и светских, писаца 20. века, препознатљив по својој дубокој и сложеној прози, у њој се осећа утицај историје, филозофије и личног искуства. Његова прозна и есејистичка дела су обележена дубоком анализом људске природе, историје, али и личних и колективних траума.

Наравно, писца не упознајемо само читајући његове књиге. Сliku о њему можемо допунити и сећањем његових колега. Лично, довољан ми је само овај опис: (Мирко Ковач) „Једаред смо се пели клизавим стубиштем до мансарде, где је станао у собичку од неколико квадрата. С нама су били Главуртић и Шејка. Ушли смо у тај хладни собичак. Прозор беше затрпан крпама и старим новинама, а посуда разбацане књиге и часописи. Запазих неколико књига испод стакленог звона – то је она стаклена купола под којом се у кафанама чувају намирнице, махом пихтије, паштете, већ спремљени сендвичи, проја, итд. Упитах зашто су ту склоњене само неке књиге? „Стало ми је до тих књига, а то је једини начин да их сачувам од пацова, рекао је...!“

Само по себи, намеће се питање: које су то књиге које је Киш издвојио испод стакленог звона? И још: које су то књиге које бисте ви издвојили?

Било како било, сетите се Данила Киша и припалите цигарету. Задржите дим у плућима што дуже можете. И не чуди ако вам се баш тада причини да чујете како неко на гитари свира и дубоким гласом пева мађарске и руске песме. Да, то свира и пева Он који је живео књижевност.

ХОМО ПОЕТИКУС

Мирољуб Тодоровић

Врачар

Мирис огња и смонице. Звезде се митаре. У очима Светог. Благдан и љубичице. 27. априла 1594. Устајем костобољан. Костретна знамења. Сенке мртвих. У зеленој чаури. Милешева. Худоба и лудило. На пољу Врачарском. У вилицама сам вука. Пев из перунике. Безнад. Горе сењаца. Твоје злочотне руке Синан пашо. „Слово славе Сави“. Пламен плете.

Девичанска Византија

На ивици шуме. Са горунуом. Са праскорорјем. Пепо и плусак. Девичанска Византија. Стављам око у огањ. Буђење голопњача. Пут који води. У помаму. Жртвена првина. Дрхтиш од зиморе. У сребрном зрну росе. Потајац и загонетка. Срце звездознанца. Откуцавају згаришта. Градови развејани. Из истог корена. Маслачак и мед. Видим твоје тело. У руди. У вировима. Зелена измаглица. Царство засветлуца.

из рукописа

МИОДРАГ ТАБАЧКИ: ЖИВОТ И ДЕЛО

Пустолов уметности

Пише: Јасмина Туторов

Изложба Миодрага Табачког, живог класика наше сценографије и костимографије, приређена је у Народном музеју у Зрењанину поводом 60 година од матуре у Зрењанинској гимназији и његовог носталгичног растанка са градом на Бегеју, у ком је провео већи део детињства и младости. Изложба, која ће трајати до 17. марта, носи назив "Миодраг Табачки, живот и дело". Ту су на 53 панела многобројне фотографије из његовог живота и стваралаштва, затим оригинални припермни радови за позоришне представе (сценографије, костими) као и ликовни радови настали током гимназијских дана и за време студија. Део тих оригиналних радова Табачки је поконио Народном музеју у Зрењанину.

Још док је био дечак видело се да је креативнист укорићена у његово биће. Пустоловина уметности будила је у дечаку незаисту радозналост па је правио своје "ауторске" позоришне представе по двориштима, свирао неколико инструмената, осајао награде у певању, играо у фолклору, писао и објављивао песме, учествовао у рециталима, сликао...

Из Зрењанина одлази у Београд где је, након завршених студија Архитектуре и сценографије на Академији примењених уметности, дефинитивно ушао у свет позоришне магије. У њему је, интензивним уметничким ангажманом, маркантно присутан читавих педесет година. За то време урадио је више од 300 наслова (сценографије и костиме) за драме, балетске представе, опере, као и за луткарску сцену. Својим талентом и мисионарским ширењем истраживачког духа из чега су настајале смеле, оригиналне уметничке визије, стекао је елитно место у нашој и светској сценској уметности. Лауреат је многобројних престижних награда и признања од Србије до Америке и једини је сценограф који је примљен у Српску академију наука и уметности.

Почетак каријере обележила је више него успешна сарадња са Љубишом Ристићем. Овај „двојац“ вечито младих, талентованих, смелих људи, са помало ексцентричним креативним идејама, ласерски је продро и напредак освојио позоришни простор тадашње Југославије. Потом је Табачки сарађивао на значајним и неретко културним представама са низом редитеља, наших и страних - поменимо Дејана Мијача, Мирослава Беловића, Виду Огњеновић, Слободана Унковског, Душана Јовановића, Небојшу Брадића, Јагоша Марковића, Егона Савина, Кокана Младеновића, Никиту Миливојевића... Сарађивао је креативно и са колегама костимографима. Рецимо са Ангелином Атлигић, Божаном Јовановић, Љиљаном Драговић...

Обиље представа, бројем и различитошћу сценских форми као и жанрова, сведочи о неисцрпној стваралачкој енергији и непотрошеној поетској имагинацији Миће Табачког. Свака његова нова сценографија је луцидни помак од већ виђеног, црпљеног из предела који не признаје моделе за општу употребу, никакав клише, него кроз промишљање дела и праћење њене идејне нити, увек изнова отвара нове просторе имагинације. Која није опис него атмосфера, стање, дух представе.

Позоришни људи запајају и истичу да „метафоричност његове сценографије има додатну драматуршку функцију“ (Гордана Поповић Васић). Метафоричним значењима и алузијама сценографских решења Табачки омогућава увид у слојевитост дела и његових идеја. По неком специјалном кључу његови визуелни радови често усмеравају позоришну представу ка неком дубљем значењу.

Сценографија постаје активан визуелни говор. Тако у једној од најуспешнијих, барокно разбокорених представа - „Позоришним илузијама“ Џера Корнеја (режија Слободан Унковски, Југословенско драмско по-

зориште, Београд, 1991), метафоричност сценографије истиче вишедимензионалност текста и позоришног комада. Аплауз одмах по подизања завесе, коју је ова сценографија доживела, сам је врх успеха уметника у овом послу.

Да ли ће и када преовладати ликовно богати сценски израз или огољено конструктивни, зависи од типа представе. У драми Хајнера Милера „Цемент“ (режија Љубиша Ристић, Словенско народно гледалиште, Љубљана) на сцени је огромна, хладна геометријска конструкција зид-планина, која се диже до плафона позорнице, са нивелисаним платоима и лотрама степеницама, истовремено затварајући глумце и подстичући их на покрет. Ови платои, геометријске површине и степенице, иако имају својеврсни визуелни динамизам, јасно су у функцији су представе.

Сценографска визуелна идеја није сама себи сврха него припада осећању целине представе, у којој се усаглашава са режијом, глумом, костимографијом. Табачки је увек био равноправан са редитељем и многи су сматрали да он „режира визуелни изглед комада“ (Г. Поповић Васић). Код Табачког се догађало да идејност, сугестивност, стваралачка фантазија његових сценографских решења надахну и инспиришу редитеља на нова инвентивна решења, различита од оних које је првобитно осмислио. Понекад је био толико супериоран у односу на редитеља који није могао да га прати у имагинативној авантури. И такве представе су, нажалост, биле у очигледном уметничком раскораку.

Битан део професионалног живота Миодрага Табачког је увођење младих у свет позоришне магије. Радио је на Факултету драмских уметности у Београду (од 1978.), предавао је будућим редитељима сценографију. Његово широко и продубљено знање било је за ове младе људе више него драгоценост. Познат је и по томе да је са сваки студентом радио и индивидуално, ишао са њима на позоришне представе, учествовао у преми сценографије за њихове режије на Академији а касније, кад су почели свој професионални рад, са многим и сарађивао. Поред ФДУ у Београду, радио је и на и на Академији на Цетињу и на многим универзитетима у иностранству, највише у Великој Британији и САД.

Миодраг Табачки, зрењанински завичајац, у Народном позоришту „Тоша Јовановић“ сценографски је осмислио само седам представа а неке је и „обукао“ костимима. Ипак, остаће забележено да је ватрено крштење имао управо на овом, домаћем терену, где је реализовао своју прву, професионалну позоришну сценографију. Била је то давне 1973. године представа „То се никад не зна“ Џорџа Бернарда Шоа у режији Љубише Ристића. Барокна визуелна композиција сцене, која ће бити обележје највећег дела његових каснијих сценографских решења, јавља се већ тада - у првој његовој сценографији. Велика је штета што је Миодраг Табачки, маг сцене и зрењаниноноталгичар, тако мало радио у Талијиној кући Града на Бегеју. Он је увек био расположен да дође, али није позиван. Зашто је то тако било, а на штету позоришта и града, остаје отворено питање.

Миодраг Мића Табачки је, сада и овде, међу Зрењанинцима, окружен отисцима својих остварења. Срећом, не само урамљен у овај паноптикум просторно-визуелних посвета и предуслова театарске укупности, већ и као живи и живући класик сцене Зрењанина, Војводине, Србије и света. У граду који му ипак и коначно, стидљиво и штедро узвраћа на даровима. ■

ФИЛМ НЕДЕЉОМ

А сад нешто мало другачије...

Пише: Владимир Црњански

Снимити акциони филм у комичком кључу, а у аматерским условима (финансијским и техничким) прегнуће је равно поновном путовању на Месец, сем ако се, као стратегија креативно-продукцијске одступнице, ствар не окрене пародији. У случају остварења "Последњи круг момци", како његови творци тврде, независног и од државних, и параватних финансијера, пародијски приступ тек делимично умањује, ако већ не значај, оно величину подухвата, па макар он био покренут, а што и не би, само за сопствену душу и рачун. Када је реч о овом, другачијем филму од овдашњих уметничких и мејнстрим остварења, а блиском нашој готово невидљивој, али постојећој андерграунд филмској сцени, једно је сасвим сигурно - екипа ентузијаста која га је правила несумњиве је филмофилске провинијенције, и осим што филм воли, изгледа да се добро и забављала током његовог прављења.

Да ствар буде занимљивија, бар из угла биоскопске експлоатације, "Последњи круг момци" своје квалитете и мане, храбро, без комплекса, ставља и пред суд ширег гледалишта, мамећи га скромном, али ипак довољно интригантном премијерно - рекламном кампањом, која ће, није искључено, поред осталог допринети, ако ништа друго, његовом евентуалном културном статусу.

*„Последњи круг момци“,
режија: Илија Стојимировић;
директор фотографије: Душан Петковић;
улоге: Илија Стојимировић, Иван Савић,
Урош Ђорђевић, Бошко Милосављевић,
Урош Добројевић, Предраг Милић,
као и: Александар Саша Ђорђевић,
Ајс Нигрутин, Драган Јовановић,
Дубравка Дуца Марковић, Анђелка
Прпић, Милена Павловић, Зоран Кесић,
Божа Маљковић, Гордан Кичић, Дејан
Савић, Оља Бећковић, Радивоје Буквић,
Пеца Поповић, Горан Султановић, Тања
Бошковић, Миња Субота, Инспектор
Блажа и Драгољуб Мићко Љубичић*

Ако се ствари погледају изван круга пуне радозналости и актуелног мини хајпа везаног за "Последњи круг момци", пред "непристрасним" гледаоцима, који ће се неизбежно у неком броју задесити у биоскопу, наћи ће се нешто пре као динамични, донекле разрађен концептуални предложак, разбарушена скица, а не филм чврстог, свеобухватног и нарочито оригиналног пародијског духа и претпостављене комичке оштрице. Амбициозан по метафилмској структури, као филм у филму, "Последњи круг момци" на нивоу приче креће се између онога шта ради, тј. коментарисање публика у биоскопској сали, и онога што је на платну - светски филмски мега хит "The Last Lap" (Последњи круг) као озбиљан акциони трилер, који, у наглашено аматерској изведби глумачке екипе непрофесионалаца, намерно то и није. Интерполиране реплике су могле бити главни хуморни адут и покретач потенцијалног вербалног урнебеса, међутим, и када су добре, делују временски неуклопљене, нису довољно ефектне и када су филмофилски цитати, неконтекстуализованог су значења. Упливи апсурдистичког вербалног хумора у прологу филма, а у складу са само по звучности асоцијативним називом једног другог домаћег филма (Последњи круг у Монци), делују као апартна епизода и не баш велико оправдање за cameo улоге неких од познатих овдашњих ТВ и музичких лица, док појављивања многих професионалних глумаца, међу онима који филм гледају у овом филмском бископу (леп омаж некадашњем Дому синдиката, данас МТС дворана у Београду) делује смисленије, ако не и духовитије.

На плану физичког хумора "момци" су делотворни тек у назнакама, потврђујући да и за њега у свим сегментима филма треба уложити поприлични интелектуални и занатски напор. Иако антиинтелектуалистичким, антикритичарским и антимиједијским жаокама, "Последњи круг момци" није доследно ни антифилм, нити врцави тријумф, очито, његовим творцима блиске треш естетике. Ако се његова субверзивност исцрпљује у исмевању наводно омиљеног акционог жанра (његове овешталости и окошталости, не само када је Холивуд у питању) тешко је оправдати реалистичност, или барем озбиљну тежњу за њом, у оним акционим сценама потере лоших за добрим момцима на скијалишту, и на реци.

На крају, и треш, ако није само оправдање за исказ аматерског/љубитељског одушевљења могућношћу да се направи филм за своју душу и друштво, зарад квалитета тражи озбиљан, можда и радикалнији приступ експлоатацији одсутности, или пак мешавини свих стилова и употреби "пошег укуса", као и типизираних наратива и ликовних вредних (под)смеха. ■